

Language and Culture Archives

Wateké kantiil

KARIJOREDJO, Paidie

©1999, SIL International

License

This document is part of the SIL International Language and Culture Archives.
It is shared 'as is' in order to make the content available under a Creative Commons license:

Attribution-NonCommercial-ShareAlike
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/>).

More resources are available at: www.sil.org/resources/language-culture-archives.

Wateké kantyil

Wateké kantyil

Karakter van dwerghert

Naverteld
in het Surinaams Javaans
door
Paidie Karijoredjo

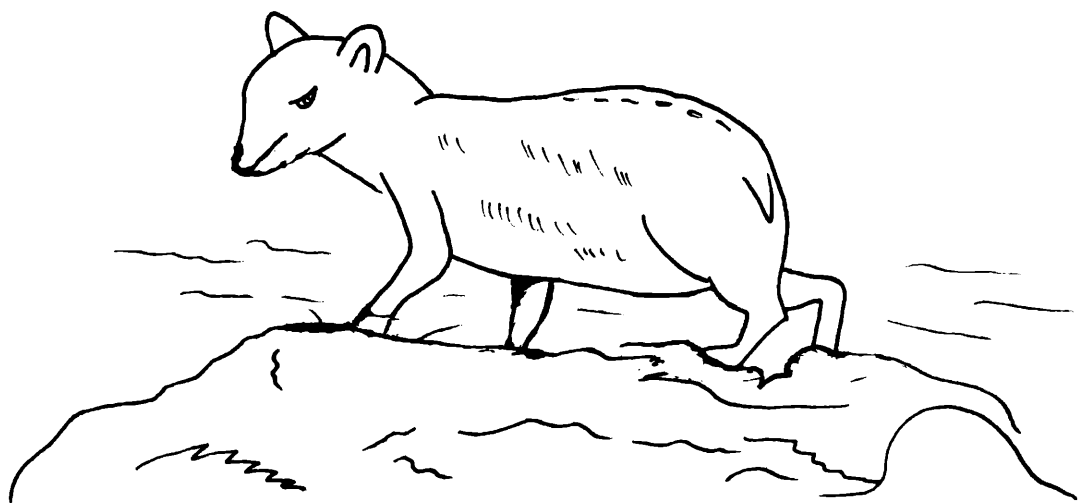
Instituut voor Taalwetenschap
Paramaribo

Illustraties: Cora Gillett (met medewerking van Ypie Doelman)
Samenstelling: Linda Speyers
Computerwerk: Edward Speyers
Redactie Nederlandse tekst: A. L. Bosch

Serie leesboekjes in het Surinaams Javaans
Instituut voor Taalwetenschap (SIL)
Postbus 1919, (Andirastraat 54)
Paramaribo-Zuid, Suriname

© 1999 Instituut voor Taalwetenschap
Alle rechten voorbehouden
D
Printed in Suriname

Wateké kantyil

Iki dongèngané pak Sakiran sing manggoné ing sakwijiné désa. Dèkné pengalamané nenandur, mulané ya diparabi jeneng pak Tani. Pak Sakiran tandurané timun jan nyenengké, awit kétok ijuh-ijuh lan wohé ya ndemenaké. Nanging pak Sakiran sak ungsuman iki rodok mumet ngrasakké, awit dongé wantyiné ngunduh timuné siji waé kok ora ènèng sing apik. Dèkné sedi, awit sandang-pangané, namung njagakké sangka sing nenandur.

Wateké kanyil

Pak Sakiran mikir: “Kéwan apa ya sing ngrusak tanduranku iki?” Pak Sakiran mulih karo mikirké kepriyé sing bakal bisa ngenèng kéwan kuwi mau.

Tekan omah pak Sakiran sakbaré mangan terus njikuk sepédahé lan budal nang alas nggolèk pulut, awit dèkné arep nggawé pasangan kanggo kéwan sing seneng ngrusak tandurané. Dongé dèkné tekan ngalas, terus nemu kayu sing okèh puluté. Pak Sakiran sedina muput mepeng nggolèk pulut nganti éntuk sak èmbèr.

Wateké kanyil

Puluté terus leté dina diéntra lan dipasang nang kayu kaya manungsa kaé. Dikèki sirah, tangan, sikil lan dinggoni topi. Sakbaré terus dientyepké nang tengah-tengahé kebon sing ditanduri timun.

Soréné kanyil teka arep mangan timun. Kanyil alon-alon mlebu nang kebon sing ditanduri timun karo pak Sakiran. Dèkné kagèt weruh wong malang kerik nang tengah-tengané kebon. Kanyil mikir: “Luh, wis surup ngéné kok sing nduwé kebon durung mulih, ya.” Nanging kanyil sangking ngelihé dèkné nékat njajal ngepèk timun siji terus dipangan.

Wateké kanyil

Sakbaré mangan timun siji kanyil terus mikir: “Luh, wongé kok meneng waé, ya.” Kanyil kuwi pantyèn nduwèni watek sembrana, dasar wis mangan timun entèk siji, mulané ya metu pikirané ala. Pikirané: “Aku tak njajal ngepèk timun siji menèh, nèk wongé ijik meneng waé, arep tak tempiling tenan.”

Kanyil terus ngepèk timun siji menèh, nanging dèkné sing ngepèk timuné karo nyedeki wongé. Timuné terus dipangan mak kremus-kremus nganti entèk timuné siji.

Sakbaré, kanyil terus nglirik wongé lan dèkné weruh nèk wongé meneng waé. Kanyil mikirké: “Ngentèni apa menèh?”

Wateké kanyil

Dèkné ngadek mak nyat lan wongé ditempiling mak tyepret nang sirahé.

Jalaran wong iku mau ora wong tenan nanging pulut sing diéntra wong karo pak Sakiran, dadiné kanyil ya terus temèmplèk, ora bisa utyul menèh. Lah nang kono kanyil terus bingung. Sangking bingungé sikilé sing ora gupak pulut jawané dinggo ngutyuli sing temèmplèk nang pulut, nanging saiki malah mèlu kanyil pisan. Dadiné kanyil sikilé kabèh papat malih kelèt nang puluté sing dipasang karo pak Sakiran. Dèkné saiki ora bisa apa-apa tanpa géyang-géyong nang kono

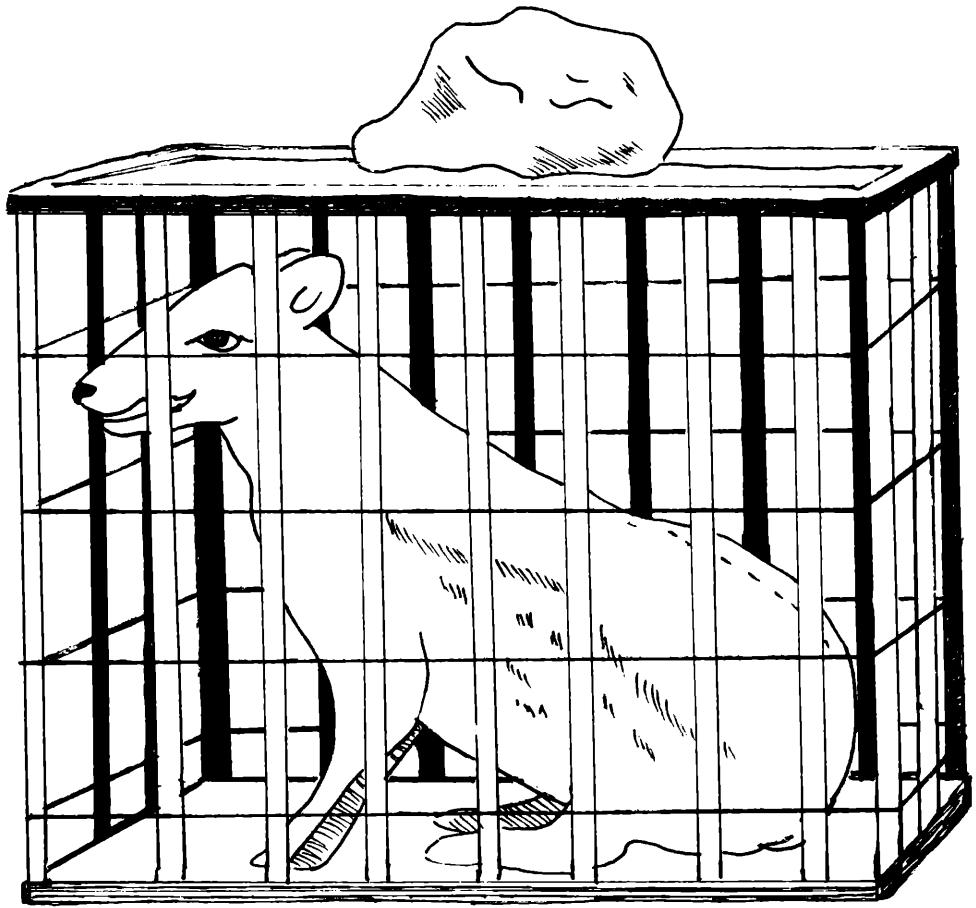

Wateké kanyil

nganti pak Sakiran teka nang keboné menèh leté dina.

Pak Sakiran tekan keboné weruh nèk sing tukang nyolongi timuné temèmplèk ngrangkul puluté karo matané kelam-kelom. Kanyil terus diutyuli sangka puluté lan dipanggul mulih karo pak Sakiran. Tekan omah kanyil dilebokké kas lan nduwuré ditindihi watu. Pak Sakiran sangking keselé dina iku, terusan waé dèkné mapan turu.

Ing wantyi iku asuné tanggané mlaku-mlaku nang sebelah omah, terus dèkné nggumun weruh kanyil dikurungi kas iku. Asu terus takon

Wateké kanyil

karo kanyil: “Luh ’tyil, kowé iku ngapa nang kono? Kepriyé kowé kok nganti ketyekel tanggaku ta, ’tyil? Lah saiki arep kepriyé kowé, ’tyil?”

Kanyil sing nyauri asu ya kepénak waé: “Aku ora kepriyé-priyé, ’su, awit aku nang kéné iki arep dipèk mantu karo pak Sakiran. Kowé lak ngerti ta, ’tyil, nèk tanggamu iku nduwé anak wédok sing wis gedé? Lah, ya iku sing arep dikawinké karo aku.”

Asu terus takon: “Mosok ya ta, ’tyil? Lah kok kowé dikurung ndisik, nèk arep dipèk mantu?”

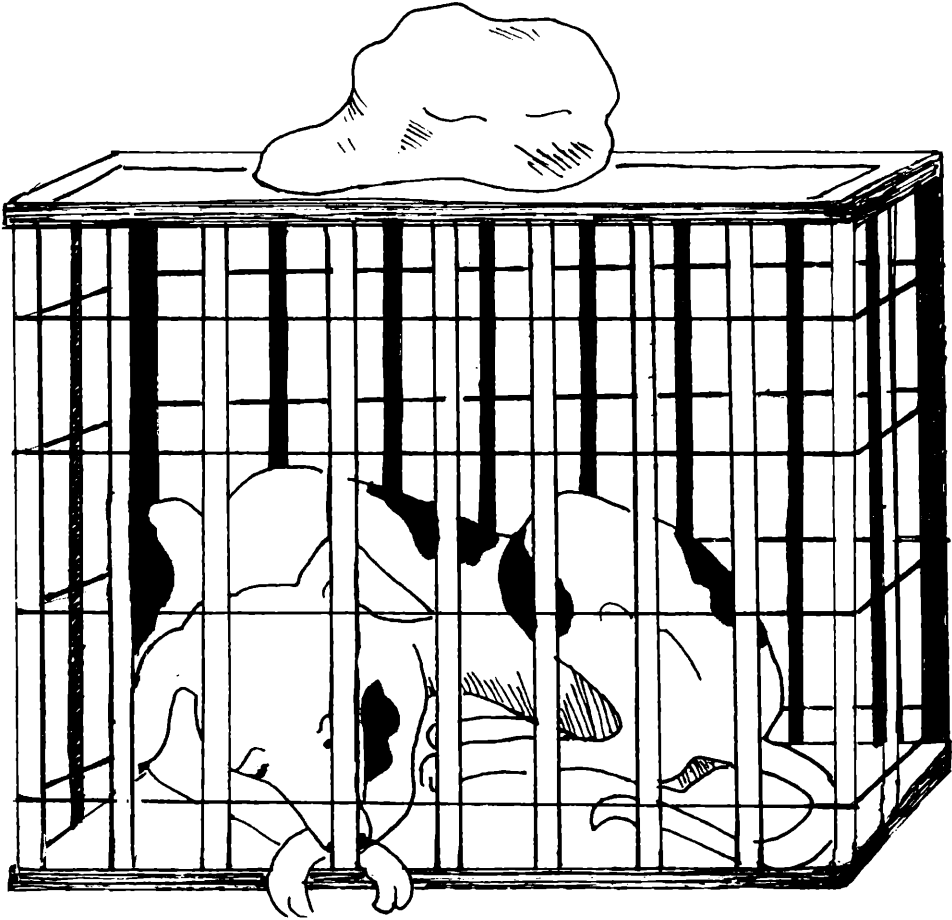
Wateké kanyil

Kanyil semaur: “Ya, ’su, awit pak Sakiran wedi nèk aku mlayu lunga, mengko ndak anaké wédok ora payu kawin menèh.”

Asu terus ngomong: “Aku iki jan nggumun tenan karo pak Sakiran. Aku sing dadi tanggané pirang-pirang taun ora tau ditari ’kon dadi mantuné. Lah kowé sing lagi wingi waé nang désa kéné kok dipeksa ’kon dadi mantuné.”

Kanyil saiki terus takon karo asu: “Apa kowé kepéngin dadi mantuné pak Sakiran, ’su?”

“Ya ’tyil, sakjané aku wis suwi banget sing kepéngin dadi mantuné pak Sakiran.”

Wateké kanyil

“Ya, nèk kowé kepéngin dadi mantuné tenan, ’su, énaké ya ngéné waé. Kowé saiki perlu manut aku. Watu sing nang nduwuré kamarku iku digèrèt bèn tiba. Kowé terus mréné mlebu lan aku tak lunga waé. Aku tak ngalah waé, awit kowé sing wis pirang-pirang taun kepéngin dadi mantuné pak Sakiran lan kowé ya tanggané pisan.”

“Ya ’tyil, aku gelem manut omonganmu. Aku ora ngerti nèk kowé iku melasan ngono, ’tyil. Aku maturkesuwun, ya ’tyil.”

Asu terus mlebu nang kasé, terus ditindihi watu menèh karo kanyil lan dèkné njrantal sipat kuping sing mlayu lunga.

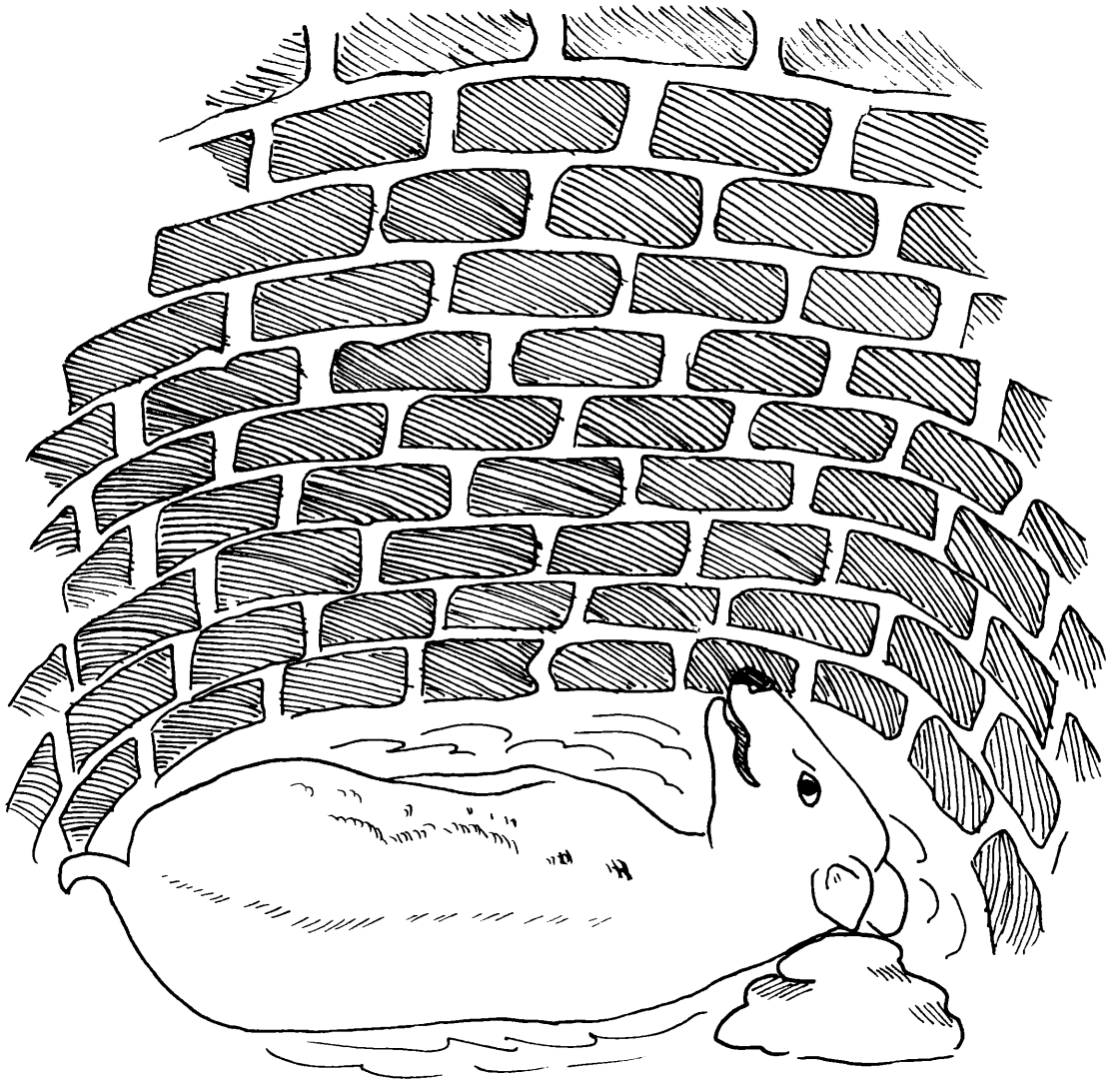

Wateké kanyil

Ora let suwi pak Sakiran tangi, terus sakwat dèkné niliki kanyil. Dèkné kagèt weruh nèk kanyil wis ora ènèng nang njero kono, nanging asuné tanggané. Dèkné mikir nèk kanyil wis dipangan karo asuné tanggané.

Pak Sakiran sangking ingut-inguten terus asuné dipentungi nganti ora kuwat mlaku. Tanggané sing nduwé asuné, uga mèlu jèngkèl lan mèlu ngréwangi mentungi asuné pisan.

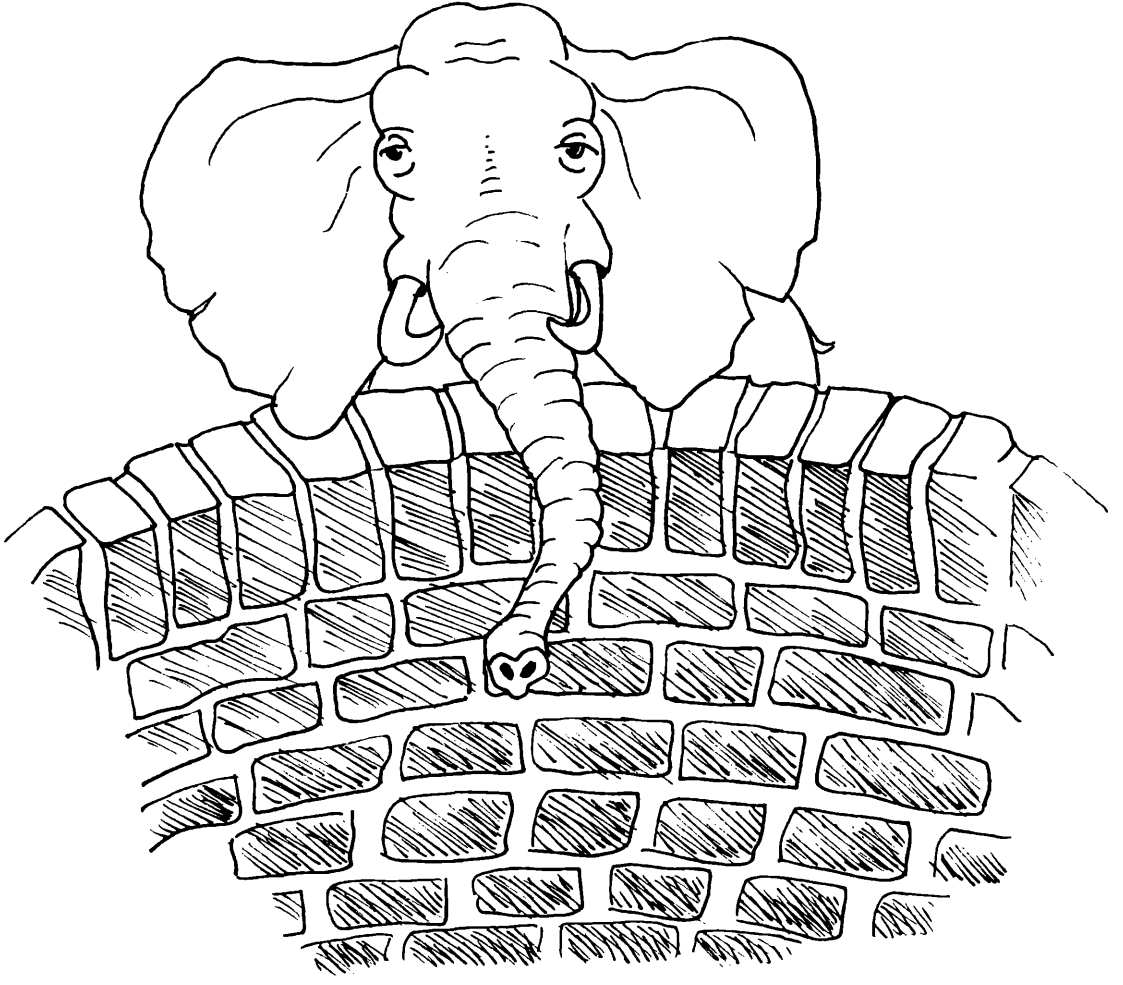
Ing wantyi iku kanyil wis lunga adoh sangka désa kono. Dèkné mblayu karo bungah atiné, awit dèkné saiki wis ora usah sangsi menèh nèk bakal dibelèh karo pak Sakiran. Nanging kebungahané

Wateké kanyil

kanyil namung sediluk lan dina iku pantyèn apes awaké kanyil. Awit lagi bar waé sing utyul sangka kas, kok ya saiki gejegur sumur sing ora ènèng banyuné. Kanyil bisané gejegur sumur mau, awit dèkné sing mblayu karo singsot-singsot ora weruh nèk ngarepé ènèng sumur asat. Kanyil saiki entèk-entèkané tingak-tinguk nang njero sumur karo mikir kepriyé sing bakal metu sangka sumuré. Dèkné sangking keselé terus ngglétak nang njero sumur karo nyawang nduwur.

Menawa ènèng rong jam suwéné kanyil sing lèyèh-lèyèh karo mikir kepriyé sing bakalé bisa

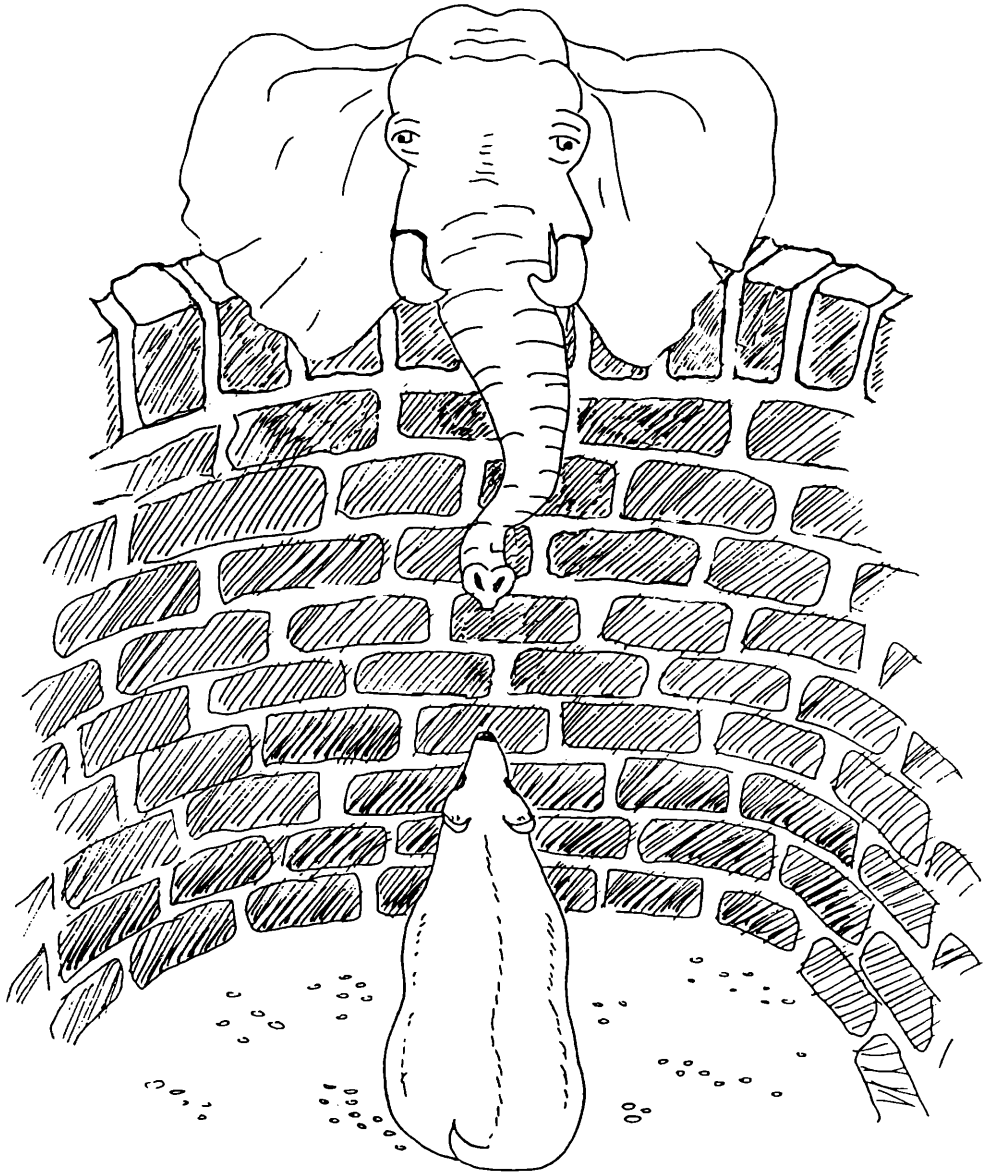
Wateké kanyil

metu menèh. Terus ndilalahé kok ènèng gajah liwat. Gajah kagèt weruh kanyil nang njero sumur kono. Terus takon: “Luh, kowé ngapa nang sumur kono, ’tyil?”

Kanyil semaur: “Aku iki nyawang méga.”

Gajah terus takon: “Lah nyawang méga kok sangka njero sumur, ’tyil?”

Kanyil sing semaur: “Kowé iku pantyèn gajah goblok namung kokèhan gajih. Apa kowé ora ngerti, nèk kowé nyawang méga sangka njero sumur, kowé bisa weruh isiné sak njeroné méga kabèh?”

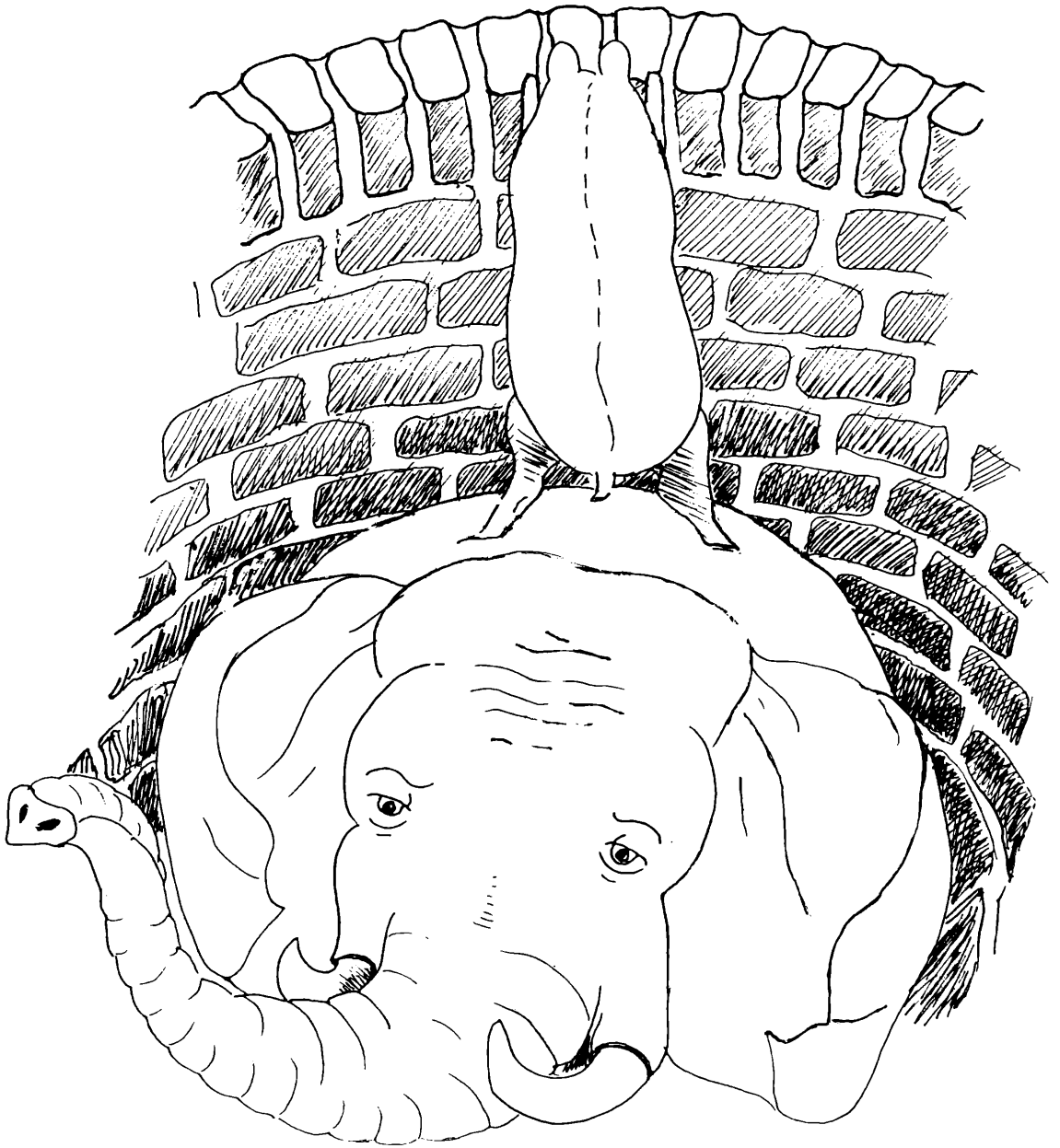

Wateké kanyil

Gajah malih gebimbang karo pengomongané kanyil lan takon: “Lah aku bisané nyawang isiné méga kaya kowé iku kepriyé, ’tyil?”

“Lah nèk kowé uga kepéngin ngalami kebangahan sing tak alami ing wantyi iki, ya mréné nyemplung aku tak ngalah minggir waé.”

Gajah tanpa mikir sing apik ndisik terus sakwat njegur nang sumuré. Gajah iku awaké gedé, mulané nang njero sumur dèkné ya ora bisa obah rana apa réné.

Wateké kanyil

Kanyil sangking pinteré terus munggaah antyik-antyik gajah. Dongé wis tekan nduwur dèkné terus nyemoni gajah: “Dipénakké sing nyawang isiné méga, ya ’jah?”

Dadiné gajah pasi nang sumur kono ora bisa metu tekané patiné.

Mulané tekané sepréné ènèng tembung:
“Senajan kowé pinter, aja nganti kaya kanyil.”

Karakter van dwerghert

Dit is het verhaal van vader Tani die eigenlijk vader Sakiran heet. Hij woonde in een dorp en hij deed alleen aan landbouw, daarom kreeg hij de bijnaam Tani (landbouwer). Zijn specialiteit is het planten van komkommer. Zijn aanplant ziet er dan ook heel mooi uit en draagt veel vrucht. Maar dit seizoen heeft vader Sakiran grote problemen, want toen de tijd aanbrak om te oogsten kon hij niet één goeie komkommer vinden. Hij was heel erg teneergeslagen want zijn levensonderhoud bestaat alleen uit de opbrengst van zijn aanplant.

Vader Sakiran dacht toen diep na: “Welk ongedierte is er toch bezig mijn aanplant te vernietigen?” Hij liep in gedachten naar huis en vroeg zich af hoe hij dit ongedierte kon bestrijden.

Toen hij thuis kwam, nadat hij gegeten had, pakte hij zijn fiets en ging naar het bos om hars te zoeken. Daarmee wilde hij een val opzetten voor het ongedierte dat zijn aanplant vernietigde. Bij het bos aangekomen vond hij na een poosje zoeken één boom die veel hars gaf. De hele dag door was vader Sakiran bezig hars af te tappen en hij kreeg dan ook een emmer vol.

De volgende dag smeerde hij de hars op een stuk hout en vormde dit tot een mens met hoofd, handen en voeten en plaatste er een hoed boven op. Daarna zette hij het beeld midden in de tuin waar hij zijn komkommer aanplant had.

Die middag kwam het dwerghert om komkommer te eten. Stilletjes sloop hij het komkommer veld van vader Sakiran binnen. Hij schrok zich een aap toen hij iemand midden op het veld zag staan met de handen in z'n zij.

Hij dacht bij zichzelf: “Zo laat in de middag en de eigenaar is nog niet naar huis?” Maar gedreven door de honger, gaarde hij toch alle moed bijeen, plukte een komkommer en at hem op.

Toen hij die ene komkommer op had, dacht hij bij zichzelf: “Hé, die man doet niks.” Omdat het dwerghert brutaal is en ook al één komkommer op had, kwam zijn brutale aard helemaal te voorschijn. Hij dacht: “Ik ga er nog één plukken en als die man dan nog niets doet, verkoop ik hem een ferme klap.”

Zo gezegd, zo gedaan. Hij plukte dus een komkommer en kwam nog een paar stappen dichterbij de man die daar stond. Hij at de komkommer heel smakelijk op. Daarna keek hij schuins naar de man en zag dat die nog steeds niets deed.

Het dwerghert dacht: “Waar wacht ik nog op?” Hij sprong op en gaf hem een flinke klap op zijn hoofd.

Doordat het een namaak persoon was die door vader Sakiran uit hars was gevormd, zat het dwerghert nu met zijn voorpoten vastgeplakt en kon niet los komen. Het dwerghert Kantyl raakte nu echt in paniek en probeerde met zijn achterpoten zijn voorpoten los krijgen, maar die raakten daardoor ook vast. Nu zat Kantyl met zijn vier poten vast aan de val die vader Sakiran had opgesteld. Hij kon nu niets meer doen dan daar blijven hangen totdat vader Sakiran de volgende dag weer naar zijn komkommerveld zou komen.

De volgende dag zag vader Sakiran de komkommerdief vastgeplakt met ogen als knikkers. Hij maakte Kantyl los en bracht hem naar huis. Hij zette hem in een kist en plaatste een grote steen erop. Vader Sakiran was erg moe en ging direkt slapen.

Intussen slenterde de hond van zijn buurman naast het huis en keek verbaasd toen hij Kantyl in die kist zag.

De hond vroeg: “Hé, wat doe jij daar? Hoe kon mijn buurman jou te pakken krijgen? Wat ga je nu doen, Kantyl?”

Kantyl antwoorde gemoedelijk: “Ik? Helemaal niets. Vader Sakiran wilde zo graag dat ik zijn schoonzoon werd. Je ziet toch dat je buurman een dochter heeft die al volwassen is? Hij wilde dat zij met mij in het huwelijk trad.”

De hond vroeg: “Echt waar, Kantyil? Waarom word je dan eerst opgesloten als je zijn schoonzoon wordt?”

Kantyil antwoordde: “Omdat vader Sakiran bang is dat ik weg zal lopen en dat er dan niemand meer met zijn dochter wil trouwen.”

De hond zei: “Ik begrijp vader Sakiran niet. Ik ben al jaren zijn buurjongen, maar hij heeft mij nog nooit benaderd om zijn schoonzoon te worden. En jij, die pas hier bent komen wonen, wil hij koste wat het kost als schoonzoon hebben.”

Daarop vroeg Kantyil: “Wil jij misschien de schoonzoon van vader Sakiran worden?”

“Ja hoor, Kantyil,” antwoorde de hond. “Eigenlijk wil ik dat al heel lang.”

Kantyil zei: “Als je zo graag zijn schoonzoon wilt worden, dan moet je mijn raad op volgen. Schuif nu die steen boven mijn kamer maar naar beneden. Kom dan mijn plaats innemen en dan ga ik wel weg. Ik zal me terugtrekken en mijn plaats aan jou afstaan. Jij ben tenslotte al vele jaren zijn buurman en je wens om zijn schoonzoon te worden zal nu in vervulling gaan.”

“Oké, Kantyil, ik zal doen wat je zegt. Ik wist niet dat je zo begaan was met het lot van anderen. Ik dank je zeer, Kantyil.”

De hond nam plaats in de kist en Kantyil zette de steen er weer bovenop. Zelf ging hij er als de bliksem vandoor.

Toen vader Sakiran wakker werd, ging hij direkt naar Kantyil kijken. Hij schrok toen hij Kantyil niet meer in de kist zag, maar de hond van de buurman. Hij dacht dat de hond Kantyil had opgegeten. Vader Sakiran werd woedend en gaf de hond een pak slaag totdat die niet meer kon lopen. Buurman, de eigenaar van de hond, werd ook boos en hielp mee om zijn hond te slaan.

Intussen was Kantyil al een heel eind weg. Hij holde voort met een hart vol blijdschap want hij hoefde niet meer te vrezen dat hij geslacht zou worden door vader Sakiran.

Maar de blijdschap van Kantylil was van korte duur. Het leek wel of het Kantylil's ongeluksdag was. Hij had nog maar net zijn vrijheid terug en meteen kwam hij in een droge put terecht. Toen hij weggerend was, was hij zo blij dat hij niet goed oplette waar hij liep. Daardoor zat hij nu in die droge put. Hij dacht diep na hoe hij eruit kon komen en keek om zich heen, maar zag geen enkele uitweg. Tenslotte ging hij op zijn rug liggen en staaarde naar de wolken.

Ongeveer twee uren bleef Kantylil in die houding liggen om diep na te denken hoe hij eruit moest komen.

Op een gegeven ogenblik kwam er een olifant langs. De olifant zag Kantylil in de put liggen en vroeg: "Hé, wat ben je daar aan het doen, Kantylil?"

Kantylil antwoorde: "In jouw dikke lichaam zit alleen maar dom vet. Weet je niet, dat als je de wolken vanuit een put bestudeert, je ook de inhoud beter kan waarnemen?"

De olifant werd erg nieuwsgierig door die woorden en vroeg: "Hoe kan ik ook op jouw manier de inhoud van de wolken bestuderen, Kantylil?"

Kantylil zei: "Als je wil ervaren wat ik nu op dit ogenblik ervaar, spring dan in de put. Ik zal me terugtrekken en mijn plaats aan jou af staan."

Zonder verder na te denken sprong de olifant in de put. Omdat hij zo groot gebouwd is, kon hij zich onderin niet meer bewegen. Kantylil ging boven op hem staan en klom uit de put. Toen hij eruit was, zei hij met leedvermaak tegen de olifant: "Neem nu maar de tijd om de inhoud van de wolken te bestuderen, vriend Olifant."

Zo bleef de olifant vastzitten in de put tot hij dood ging.

Tot op de dag van vandaag is er een gezegde: "Je mag wel slim zijn, maar neem de aard van Kantylil niet over."